

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران
معاونت پژوهش
مدرسه علمیه الراضیه (سلام الله علیها)
شهرستان اسدآباد

موضوع:

راهکارهای انس با قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری

نویسنده: فاطمه تشکینی^۱

۱ - رتبه علمی: طلبه سطح دو. حوزه علمیه الراضیه، اسدآباد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

یکی از موانع فهم و عمل به معارف قرآن، دور بودن از این کتاب الهی است که برای این کار راهکارهایی از جانب برخی از اندیشمندان اسلامی مطرح شده است که با عمل به چنین راهکارهایی بازگشت به قرآن به معنای واقعی تحقق می‌یابد. شناخت قرآن و پی بردن به معارف انسان‌ساز آن، آرزوی هر مؤمن موحدی است. از دیدگاه روایات نیز، انس با قرآن یکی از راهکارهایی است که به کمک آن می‌توان به اندازه وسع هر کس به معارف قرآن دست یافت. رهبر معظم انقلاب (دامت برکاته) در ارائه راهکارهایی در مسیر بازگشت به قرآن، به انس با قرآن تأکید فراوان داشته و یکی از مهمترین راههای بازگشت به قرآن را انس با کلام الهی دانسته است. این تحقیق با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای درصدد ارائه راهکارهایی برای انس با قرآن در اندیشه مقام معظم رهبری (دامت برکاته) است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، راهکارهای معظم له برای انس با قرآن عبارت‌اند از: تلاوت قرآن، نگاه کردن به قرآن، استماع تلاوت قرآن، حفظ قرآن، ترجمه قرآن، تدبر در قرآن، مخاطب قرآن قرار گرفتن، عمل به قرآن و بهره‌مندی از هدایت قرآن.

کلید واژه: قرآن کریم - مقام معظم رهبری - راهکارها - انس

مقدمه

مقام معظم رهبری (دام‌ظله) براساس آیه « وعدالله الذين آمنوا منكم و عملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض كما استخلف الذين من قبلهم و ليمكنن لهم دينهم الذي ارتضى لهم و ليبدلنهم من بعد خوفهم انما يعبدونني لا يشركون بي شيئا و من كفر بعد ذلك فاولئك هم الفاسقون »^۱ که حاکی از وعده الهی در پیروزی حق بر باطل است، بر لزوم بازسازی امت قرآن کریم و تمدن اسلامی معتقدند.^۲ ایشان اولین نشانه‌های تحقق این وعده الهی را در پیروزی انقلاب اسلامی می‌دانند^۳ و برای تحقق کامل این وعده الهی (تمدن اسلامی) که تخلف‌ناپذیر است، علاوه بر پیروزی انقلاب اسلامی که اولین مرحله است، مراحل دیگر را ذکر می‌کنند: «ما یک انقلاب اسلامی داشتیم، بعد نظام اسلامی تشکیل دادیم. مرحله بعد تشکیل دولت اسلامی است. مرحله بعد تشکیل کشور اسلامی است. مرحله بعد تشکیل تمدن بین‌الملل اسلامی است».^۴

یکی از مراحل پی‌ریزی تمدن اسلامی، شکل‌گیری کشور یا جامعه اسلامی است. رهبر انقلاب (دام‌ظله) تأکید دارند، در جامعه اسلامی باید هدایت و معیارهای قرآنی مورد تبعیت قرار گیرند.^۵ حتی در این مورد می‌فرمایند: «هدف این است که ملت ما به معنای حقیقی کلمه قرآنی شوند. مگر می‌شود ملتی خود را مسلمان بداند؛ اما قرآنی نباشد؟»^۶ از همین رو، با تأکید فراوان بر انس با قرآن کریم در راستای تحقق جامعه قرآنی^۷ و همچنین، ذکر مراحل برای پیاده‌سازی انس با قرآن کریم در جامعه، برای رسیدن به جامعه قرآنی رهنمون‌هایی بیان می‌کنند و از لزوم به‌وجود آمدن چنین جامعه‌ای سخن به میان می‌آورند: «عزیزان من، شما بدانید، برای اینکه ما جامعه‌ای به‌وجود بیاوریم که از لحاظ مادی، علمی و صنعتی دچار عقب‌ماندگی نباشد، پیشرو باشد و روی زندگی دنیا اثرگذار باشد و در عین حال از لحاظ

۱ - نور، آیه ۵۵.

۲ - خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۹/۱۷.

۳ - همان.

۴ - خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۶/۸؛ ۱۳۸۴/۶/۸.

۵ - خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۴/۱۹.

۶ - خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۱۱/۵.

۷ - خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۷/۴.

معنویت دچار آفت‌های معنوی (که امروز غرب دچار آن است) نباشد، قرآن کریم و عمل به آن لازم است»^۱

با توجه به این توضیحات، این سؤال مطرح می‌شود که نحوه تأثیر انس با قرآن کریم در شکل‌گیری جامعه قرآنی از دیدگاه مقام معظم رهبری (دام‌ظله) به چه صورت است؟ به تعبیر دیگر، برای رسیدن به انس کامل با قرآن کریم، طی چه مراحل لازم و ضروری است؟ در مورد موضوع پژوهش حاضر، براساس اطلاعات موجود تاکنون نگارشی به صورت مستقیم شکل نگرفته است؛ اما به لحاظ ارتباط موضوع مورد بحث، یعنی انس با قرآن کریم، نگارش‌هایی صورت گرفته است. آقای سیدمحمدرضا علاءالدین در مقاله راهکارهای قرآن‌گرایی و قرآن کریم مأنوسی از منظر مقام معظم رهبری (دام‌ظله) ابتدا به مهوریت قرآن کریم در کلام رهبری می‌پردازد و در ادامه، با عنوان‌بندی بیانات ایشان، راهکارهای مهوریت‌زدایی قرآن کریم را برمی‌شمارد. او همچنین راه‌های ترویج قرآن کریم و در نهایت آثار انس با قرآن کریم را از دیدگاه معظم له (دام‌ظله) ذکر می‌کند.^۲ این نوشته تنها به عنوان‌بندی بیانات مقام معظم رهبری پرداخته و هیچ‌گونه تحلیلی در این مورد ارائه نکرده است. شفیع در مقاله مهوریت قرآن کریم در نظام آموزشی و راه‌های برون‌رفت از آن از دیدگاه مقام معظم رهبری (دام‌ظله) با پیش‌فرض شفا بودن قرآن کریم برای تمام دردهای بشری که بر دیدگاه مقام معظم رهبری (دام‌ظله) مبتنی است، به بحث مهوریت قرآن کریم پرداخته است. در این راستا به تبیین مفهوم مهوریت، ریشه‌ها و علل و پیامدهای آن، راهکار برون‌رفت یا پیشگیرانه در نظام آموزشی کشور و در نهایت ثمره نتایج مهوریت‌زدایی با توجه به دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخته است.^۳ مقاله مورد بحث بیشترین تمرکز خود را بر بحث مهوریت‌زدایی قرار داده و تنها بخش کوچکی از آن را به انس با قرآن کریم اختصاص داده است.

از آنجایی که انسان با نهاد و فطرتی پاک آفریده شده است و همواره از سوی پروردگار خود مورد لطف و مرحمت قرار گرفته است و انسان موجود پاک سرشتی است و به سمت معنویات سوق داده شده است. انسان همواره احساس نیاز به آفریدگار خود دارد و ضمیر پاک او همواره میل دارد که در مسیر بندگی حضرت حق تعالی قرار بگیرد و از آنجایی که مسلمانان نسبت به سایر افراد دیگر حق

۱ - خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۱۰/۶.

۲ - علاءالدین، راهکارهای قرآن‌گرایی و قرآن کریم مأنوسی از منظر مقام معظم رهبری، ۱۱ - ۱۷.

۳ - شفیع، «مهوریت قرآن کریم در نظام آموزشی و راه‌های برون‌رفت از آن از دیدگاه مقام معظم رهبری» ۵۰ - ۳۲.

«و لا تهنوا و لا تحزنوا»^۱ این دستور قرآن است. «و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین»^۲ ایمان شما، شما را برترین‌ها قرار داده است. این ایمان را حفظ کنید. آن را در عمل سازمانی، عمل فردی و در اجرای تعهدات و مسئولیت‌های خود به کار گیرید. مخصوصاً شما جوان‌ها خود را برای مسئولیت‌های سنگین‌تر و بزرگ‌تر آماده کنید»^۳. به این صورت که باور به این آیات قرآنی می‌تواند شکل‌دهنده مبانی عملی انسان در مقابل دشمن و همچنین اجرای تعهدات و مسئولیت‌ها در داخل کشور باشد. ایشان در مورد تأثیر عمل به قرآن کریم در جامعه می‌گویند: «اگر کارگر ما، محصل ما، استاد ما، روحانی ما، بازاری ما، کشاورز ما و سایر اقشار، به خصوصیات مثبت و خوب عمل کنند، کشور یکباره گلستان خواهد شد. باید به صفات خوب و خصوصیات مثبت روی آوریم که این همان عمل به قرآن کریم است»^۴.

رهبر انقلاب (دام‌ظله) ذیل آیه «و قال الرسول یا رب ان قومی اتخذوا هذا القرآن مهجورا»^۵ مصداق مهجوریت قرآن کریم را عمل نکردن به آن می‌دانند و در تبیین آن می‌گویند: «بی‌شک به این معنا نیست که قرآن کریم و اسم قرآن کریم و اسم مسلمانی را به‌طور کلی از خود دفع کرده‌اند، به این معنا که قرآن کریم در یک جامعه تلاوت شده و احترام ظاهری می‌شود، اما به احکام آن عمل نمی‌کنند»^۶ یعنی ممکن است قرآن کریم در جامعه حضور داشته باشد، اما مهجور هم باشد.

ایشان قرآن کریم عملی را برتر از قرآن کریم ظاهری می‌دانند و در این مورد بیان می‌کنند: «اگر کسی هم بگوید من فدایی قرآن کریم هستم، اما فدایی این نظام نه، حرف نامقبولی زده است. امروز فدایی قرآن کریم بودن، یعنی فدایی این نظام بودن؛ چون نظام قرآنی است. والا شما فدایی چه هستید؟! قرآن کریم عملی، قرآن کریم مجسم، قرآنی که به معنای حاکمیت مؤمنین، حاکمیت دین و حاکمیت صلاح است، مبارزه با دشمنان خدا و سکوت نکردن در مقابل منکر است. قرآن کریم، به این معنا، فدایی لازم

۱ - آل عمران، آیه ۱۳۲.

۲ - همان، آیه ۱۳۹.

۳ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۸/۲۰.

۴ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۲/۱۲/۱۳.

۵ - فرقان، آیه ۳۰.

۶ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۳/۶/۴.

دارد.^۱ مقام معظم رهبری (دام‌ظله) دو نمونه از تحقق عملی قرآن کریم در کنار عمل به تعالیم اهل بیت (علیهم‌السلام) را در دوران انقلاب و دوران دفاع مقدس می‌دانند.^۲

ایشان بهره بردن از قرآن کریم را به دو صورت تقسیم می‌کنند؛ نخست بهره گوش و چشم که همان خواندن و تلاوت قرآن کریم است و دیگری بهره دلی قرآن کریم که عمل کردن است.^۳ آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) عنصر محبت به همراه عقیده به قرآن کریم را در مهیا کردن زمینه عملی قرآن کریم مفید می‌دانند.^۴ ایشان تأثیر بعد عملی قرآن کریم را، هم در روح و جسم و هم در فرد و اجتماع می‌دانند و معتقدند هر چه در این ابعاد، عمل قرآن کریم بیشتر شود، مشکلات نیز حل خواهد شد.^۵

۱ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۳/۶/۲۱.

۲ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷/۵/۲۷.

۳ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۵/۳.

۴ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۴/۳۱.

۵ - همان.

نتیجه گیری

این نوشتار با هدف بررسی مراحل انس با قرآن کریم در تحقق جامعه قرآنی از نگاه مقام معظم رهبری (دام‌ظله) به نتایج زیر دست یافت:

تأکیدات فراوان مقام معظم رهبری (دام‌ظله) بر موضوع انس با قرآن کریم، با هدف رسیدن به جامعه قرآنی و حاکمیت قرآن کریم بر جامعه و در نتیجه تشکیل جامعه، ایده‌آل است. ایشان در این رابطه برای انس با قرآن کریم چهار مرحله را ضروری می‌دانند: نخست آشنایی با قرآن کریم، که این مرحله بیشتر وظیفه نهادهای مسئولی است که در کار ترویج قرآن کریم هستند و وظیفه دارند فضای کشور را قرآنی کنند. قدم بعدی از دیدگاه معظم له (دام‌ظله) خواندن قرآن کریم است؛ البته نه صرف خواندن ظاهری، بلکه شامل روخوانی، روان‌خوانی، درک مفاهیم و معنا و در نهایت حفظ قرآن کریم که مکمل انس با قرآن کریم است. قدم سوم در رابطه با انس با قرآن کریم، تدبر در آیات قرآن کریم است. آیت‌الله خامنه‌ای دام‌ظله تدبر در قرآن کریم را پی‌درپی در آیات قرآن کریم تأمل کردن می‌دانند که در هر بار مراجعه، معرفتی نو متناسب با احساسات به انسان دست می‌دهد. همچنین ایشان بین انس با قرآن کریم و تدبر در قرآن کریم رابطه دو سویه قائلند و هر دو را مکمل هم می‌دانند. مرحله آخر انس با قرآن، عمل به آن چیزی است که در مراحل قبلی حاصل شده است. بدون این مرحله، گویی انس با قرآن کریم شکل نگرفته است. در نهایت، اگر این امر در تک‌تک افراد جامعه، به خصوص جوانان، صورت گیرد، جامعه قرآنی تحقق می‌یابد.

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم، ترجمه محمدعلی رضایی اصفهانی و جمعی از اساتید جامعه المصطفی، انتشارات المصطفی، قم: چاپ دوم، ۱۳۸۸.
- ۲- ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبئه الله، شرح نهج البلاغه لابن ابی الحدید، مکتبه آیه الله المرعشی النجفی، قم: ۱۴۰۴ ق.
- ۳- ابن اثیر، عزالدین علی، الكامل فی التاریخ، ترجمه: عباس خلیلی، تصحیح: دکتر مهیار خلیلی، انتشارات مؤسسه مطبوعاتی علمی، تهران: ۱۳۶۸.
- ۴- ابن بابویه (صدوق)، محمد بن علی، الأمالی، کتابچی، تهران: چاپ ششم، ۱۳۷۶ ش.
- ۵- ابن سیده، علی بن اسماعیل (۱۴۲۱ ق). المحکم والمحیط الاعظم. اول. دارالکتب العلمیه. بیروت.
- ۶- ابن فارس، احمد بن فارس (۱۴۰۴ ق). معجم مقاییس اللغة. اول. مکتب الاعلام الاسلامی. قم
- ۷- بحرانی، سید هاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، البعثه، قم: ۱۴۱۵ ق.
- ۸- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ ق). مفردات الفاظ القرآن. اول، دارالقلم، بیروت.
- ۹- زمخشری، محمود بن عمر (۱۹۷۹م) اساس البلاغه. اول، دار صادر. بیروت.
- ۱۰- علاءالدین، سید محمدرضا، (۱۳۸۳). راهکارهای قرآن‌گرایی و قرآن کریم مأنوسی از منظر مقام معظم رهبری، مجله کوثر شماره‌های ۱۱ و ۱۲.
- ۱۱- شاکر، محمد کاظم (۱۳۸۲ش) مبانی و روش‌های تفسیری. اول، مرکز جهانی علوم اسلامی. قم.
- ۱۲- شفیعی، احمد (۱۳۸۷ ش). «مهجوریت قرآن کریم در نظام آموزشی و راه‌های برون‌رفت از آن از دیدگاه مقام معظم رهبری». مجله پیام. شماره ۹۱.

۱۳- طریحی، فخرالدین بن محمد (۱۳۷۵). مجمع البحرین. چاپ سوم. مرتضوی. تهران.

۱۴- عبدالفتاح الخالیدی، صلاح (۱۴۲۴ق). مفاتیح للتعامل مع القرآن. دارالقلم، دمشق

۱۵- مدنی، علی خان بن احمد (۱۳۸۴ش). الطراز الاول و الكنز لما علیه من لغه العرب المعول. اول. مؤسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث، مشهد.

۱۶- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۸۰). قرآن شناسی. مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی. قم.

۱۷- نوربخش، وحید رضا (۱۳۸۶) «آرمان شهر قرانی (بحثی درباره ویژگی های جامعه قرآنی). مجله حدیث زندگی. آذر و دی شماره ۳۸.

۱۸- بخش فارسی بیانات پایگاه اینترنتی مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه ای، به آدرس - <https://farsi.khamenei.ir/speech-topic?npt=>